

Bányai Júlia 48-as asszony-kapitány

— 1824—1883. —

Irta: Dr. Hegyaljai Kiss Géza

November 1-én lesz 50 éve, hogy a 48-as szabad-ságharc egyik legvitőzebb női honvédtisztje meghalt. Emlékét lexikonokban sem találjuk.

Lányneve Bányai Júlia, vitézi neve Sárosy Gyula.

Bányai Júlia Erdélyben született, Vizaknán, 1825-ben. Apja Bányai Ferenc sóaknai tisztviselő, anyja Koppándy Kata. Alig 17 éves Júlia, mikor a szülei házból Splényi báró palotájába kerül Kolozsvárra. Két és fél évet tölt a katonai erényeiről híres familiánál és kitünő lovas válik belőle.

Középmagas termetű, vállas, rendkívüli testi erejű nő Bányai Júlia. Fekete haja, égő sötét szeme, olajbarna arcának szép vonásai kellemes varázst adnak külsejének. Bécsből tér haza 1847-ben és nőül megy Sárosy Gyula ügyvédhez.

Férje azonban 1848-ban meghal és az erőteljes fiatal özvegy felcsereéli a gyászfátyolt a honvédsapkával. Nagyváradon csap fel közlegénynek, az ott alakult 27-es bihari zászlóaljnál. Férje nevén jelentkezik, mikor megharsan a kürt és felzendül a híres erdélyi toborzó:

Fel mindnyájan, hogy ha zászlónk
Majd a vérmezőben áll,
Háromszín zászló alatt lesz
Vagy szabadság vagy halál!

Századának Ligethy és Matta Ede főhadnagy, a parancsnoka. Mikor vezényletök alatt a 27-esek Dévára menetelnek, akkorra már Bányai Júlia közlegényből őrmesterré lépett elő.

Első sebé a honvédek csodás hősiességéről nevezetes piski csatában kapja, 1849 február 9-én. Egy kartácsdarab sebezte meg lábán és a csataterőről eszméletlenül veti a nagyváradi kórházba Matta főhadnagy. Alig gyógyul sebe valamennyire, ismét Erdélybe indul az anini katonasághoz szegődve. Zalatnára igyekszik, Hatvani segítségére. Több véres összecsapásban vesz részt a havasi csaták napjaiban. A magaslatookról küldi vissza. Inezédy-Samu ezredes Zalatna fedezésére. Mindössze tíz vitéze van, de ez elég neki, hogy rajta üssön a városban megrakodott fosztogató csapaton. Szuronyt szegezz! — vezényli és elfoglal 12 szekér élelmet. Viszi a társzekereket Kemény Farkas parancsnok elébe. Megszolgált érte, hogy Kemény Farkas ezredes napiparancsban megdicsérje.

Gyulafehérvár ostrománál még jobban kitünt személyes bátorsága s katonai rátermettsége. A hatalmasan felszerelt erősség osztrák kézen volt. Bem honvédsége vívó-árkokat ásott és hős lendülettel iparkodott a vár birtokába jutni. De nem ment a dolog. Minden rohamot készen várt az őrség. Itt árulónak kell lenni! De ki lehet az?

Bányai Juliának feltűnt, hogy egy ölestermetű férfi majd mindennap ott termett a táborukban. Ugy jött, mint iparos és hol itt, hol ott bukkant fel. Szóba állt a honvédekkel, aztán „kőd előttöm, köd utánam“ nem volt sehol. Magyarul beszélt, ki gondolta volna, hogy nem magyar!

Bányai Júlia eltökélte: ő megtudja, magyar-e hát? Maga mellé vesz két honvédet s alkalmas pillanatban mellen ragadja az óriást:

— Elő az okmányokkal! Igazolja magát!

A Herkules elsápad, keblébe nyúl. Írásai helyett tört ránt elő és szörnyű erővel sújt Júlia felé. Júlia villámgyorsan félreszökken s a halálos csapástól két tördőfés árán megmenekül. A két honvéd le-

fegyverzi a dühöngőt. Júlia zsebkendőjével állítja el a vérzést. És rendelkezik:

— Előre!

S átadja foglyát Stein tábornoknak.

A főhadiszálláson megmotozzák a titokzatos iparost. Irataiból kiderül, hogy osztrák őrnagy. Egy hónapja már, hogy bántatlanul járt ki s be a várba és a honvédtáborba. Támadás vagy éjjeli roham készült, ő azt előre jelezte a várbelieknek. A kőmet főbe lőtték. Bányai Júlia pedig hadnagyi rangot kap. Stein tábornok később is, Sumlában, készséggel igazolta „Frau von Sárosy Gyula“ önkéntesnek ezt a hősi tettét, 1849 november 30-án kelt igazolványában.

Gyulafehérvárról azonban még egy emléke marad az asszony-hadnagynak. Az ostrom végén egy kartács szilánkjá hasítja meg a hátát. A sebesülteket Kolozsvárra szállítják. Ugy volt, hogy a Teleki-háznál fogják ápolni. De jön a muszka! Sietni tovább! Megy hát Júlia is a honvéddal Fenesre. Másnap támadás.

És Bányai Júlia kardjának a fenesi csatában is kemény munkája akad. Veszélyben a tábor pénztára! Júlia, mint hátvéd fogadja a kozákokat egy fél század honvéddel. Ha a kozákok áttörnek a keskeny fahídon, szörnyű vést hoznak a hátráló honvédekre. Heves ágyútűz, lovasroham. Bányai hadnagyi csatárláncba állítja honvédeit a fenesi híd előtt. A tábori pénztár fedezetét szétszórta már a kozák.

— Szuronyt szegezz! — vezényli Júlia és neki a kozáknak.

Elöl a hadnagyi kardja villámlik. A kozák-szakasz a pénztár után eredne. Júlia egymaga 4 kozákokot vág le. A többi feltűzött honvédekkel tartja. Keresztény Kálmán ezalatt átnyargalt a hídon a pénztárral.

Az első rohamot visszaverte Júlia hadnagyi. De a kozák egyre sűrűbben rajzik és gyűrűbe szorítja. Júlia rápattan egy kozák tiszt lovára. Gazdáját az elébb ütötte le róla.

— Rajta fiúk! Tartsuk még a hidat!

Amint a hídra ér. lándzsadőfés teríti le lováról. Aláhull a patak vizébe. Holtan tettei magát s a kozákok elvágtatnak felette. Este, mikor szétézn, mindenfelől az orosz előőrsök pikáját látja villogni. Óvatosan csúszik a búzavetés közé. Lónyertést hall valahonnan. Elesett huszár gazdátlan lova. Eljut osonva a paripáig. Hátára veti magát és reggelig ügetve, eléri a magyar tábor.

A fenesi hőstettével 22.000 forintot mentett meg Bányai Júlia. Vitézségéért a dicséret: főhadnagyi előléptetése.

A veszély ezután is vonzotta.

1849 augusztus közepe. Görgey letette a fegyvert. Az erdélyi sereg egy töredéke Zsibón várja merre fordul a kocka. A vezér: Kazinczy Lajos, Kemény Farkas és Gál Sándor. Azt akarnák tudni: hol van Bem? Bányai Júlia vállalkozik a helyzet tisztázására. Női ruhát ölt. Átson az orosz táboron. És 23-án meghozza a szomorú hírt: a csaták oroszlanja, Bem elhagyta már Erdélyt.

Kazinczy haditanácsot tart. A többség határozata: letenni a fegyvert. Gál és Kemény Farkas még ekkor is remél. Bányai Juliát küldik: keresse fel Bemet!

Júlia három napot tölt a szülőföldjén Vizaknán. Ott 349 bajtársa nyugszik a sóaknában. Aztán

női ruhában indul tovább és Bukaresten át elvergődik Törökországba. Omar basánál kihallgatást kér s az elküldi Bem tábornokhoz. Így jut Sumlába. Ott találja a tábornokot. Ott találja századparancsnokát, Matta Ede századost is. Bem a sok derék szolgálatért századossá nevezi ki Bányai Juliát.

Sumlában Kossuth Lajost is felkeresi az asszonykapitány. Egy csinosan öltözött honvédszázados lép be Kossuth előszobájába. Eppen Kinizsy István kapitány az ügyeletes tiszt Kossuth szállásán. Jelenlenti: Sárosy Gyula százados. Kossuth a Sárosy Gyula névre azt hitte, hogy a költő jön hozzá, az Arany Trombita szerzője, aki neki régi jó barátja. Ez azonban egy új Sárosy Gyula. És csodálkozva hallja Kossuth, hogy ez a vállas, délceg százados, aki még csak 25 éves, mennyi kitüntetésre lett méltóvá. Még jobban csodálkozik, mikor hallja, hogy ez a vitéz honvédtiszt — nő!

Bányai Julia a szolgálatait jött ajánlani Kossuthnak. És hozza a Zsibón kapott megbízást. Gál Sándor és Kemény Farkas azzal küldte ki őt Erdélyből, hogy ők majd a havasokban szervezik a további harcot. Bányai Júlia néhány év múlva bebizonyította használatosságát a felkelés ügyében. Mert kétszer is be tudott surranni Erdélybe a Kossuth jövetelét hirdetve.

Előbb azonban nevezetes változás állott be a családi állapotában. Az, hogy férjhez ment. Nem sokkal azután, hogy Sumlába érkezett, nőül kérte s nőül vette volt századparancsnoka, Matta Ede százados. Az esküvő 1850 március 2-án ment végbe Sumlában. Egy római katolikus, egy görögkeleti és egy református lelkész volt jelen. Az új párt Ács Gida százados adta össze, Kossuth udvari káplánja. Násznagy Vay László gróf és Kabós Károly alezredes, térparancsnok. Jelen volt a szultán biztosa, Achmed bég. Rajta kívül Fuad basa és Feik bég is. Aztán a magyar és a lengyel menekültek. Az Ihász ezredessel kijött 55-dik zászlóalj altisztjeinek zenekara magyar nóták zengésével és magyar csárdások víg-ságával derítette fel a násznépet.

Az emigráció egyik kitűnő krónikása, Veress Sándor állítja, hogy Matta Ede a lakodalomra eladott gyűrű árát az utolsó paráig elköltötte a vendégségre, nem törődve vele, vajjon lesz-e holnap mit enni. De azt is megjegyzi, hogy Bányai Júlia épp olyan körültekintő gazdasszony, mint amilyen herculesi erejű.

A százados házaspár még mindig bízott a magyar ügy jobbrafordulásában. Ezért vállalkozott Bányai Júlia erdélyi utakra. Először 1850 közepe táján indult haza. Kiáltványokat kapott emigráns honvédtisztektől és ezeket vitte haza — női kalapjába varrva — az otthonmaradottak közé. Másodszor 1854-ben vágott neki. Ez még veszedelmesebb útja volt. Az év tavaszán indult el és Brassó, Gyulafehérvár, Nagyvárad városából buzdította a magyarságot: keljen fel, a török ad fegyvert, Kossuth sereggel jön! A kiáltványokat Gál Sándortól kapta. Kockázatos vállalkozás volt ez. A másik megbízottat, Várad Józsefet elfogták. És menten kivégezték.

Bányai Júlia azonban szerencsésen érkezett vissza férjéhez, Törökországba. Bátorsága a török katonai körök előtt is ismeretes. Ugyanis Perában megfutamadják Balogh századost. A tiszt az Európa-vendéglőbe menekül. Ott van Bányai Júlia is. Török

őrzőjét ront be, hogy Baloghot elfogja. Bányai Júlia rövid tusával lefegyverzi az őrzőjét. Félnék a magyarok: mi lesz most? Mi lenne? A török katonai hatóság megdicséri Bányai Juliát bátorságáért, a két török katonát pedig megbünteti gyávaságáért.

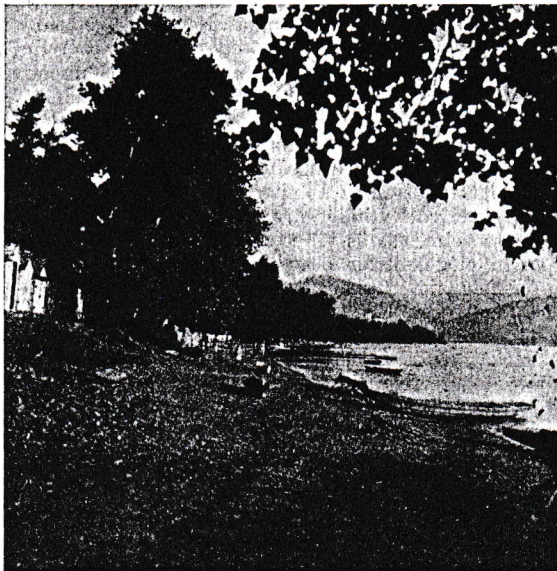
Ezután több évig Konstantinápolyban él Matta kapitány a feleségével. Magyar vendéglőt nyitnak. Onnan tovább húzódnak a Krimbe. További állomásuk: Szmirna, Ciprus szigete. Végre Egyiptomban telepednek le. Kairóban kibérlik a legelőkelőbb szállodát. Ők teremtenek ott piacot a magyar bornak. A magyar hegyek tüzes nektárjával ők ismertetik meg Kairó lakosait és útasait. Örülnek, ha egy-egy volt honvéd vetődik hozzájuk. Magyar lapokat járatnak és várják, hogy felderüljön a boldogabb korszak.

A küzdelemből Kairóban is ki kell venni a részüket. Kétszer leég a szállodájuk. De újra erőre kapnak. Bányai Júlia 1866-ban hazatér leányával egy kis erdélyi körútazásra. A hetvenes években az előpataki híres fürdőn nyaral és férjhez adja leányát egy magyar gavallérhoz — igen tekintélyes hozománnyal. 1880-ban a vízaknai hősök emlékére ad szép összeget. Jótékonyágát többfelé is emlegetik.

59 éves korában halt meg Kairóban, 1883 november 1-én. Férje hazatért és Békéscsabán eldegélt.

Nem tudom, a Kairói Magyar Egyesület ápolja-e Bányai Júlia sírját a messzeségben? Mi, halálának félszázados fordulóján elfogódva gondolunk a szabadságharc asszonykapitányának távoli nyugvóhelyére és elmondjuk a költővel:

Hadd pihenjen rózságyon alva,
Ki tövisen bujdosott, míg élt,
Ekesüljön föl rideg sírhalma,
Tűzettek rá, tűzettek babérr!

Zebegényi Dunapart. Lóherer Edit fényképe

Ha szereti az Uj Időket, közölje velünk azoknak az ismerőseinek a címét, akikről feltételezi, hogy előfizetnének az Uj Időkre, ha ismernék. Díjtalan mutatványszámot szeretnénk nekik küldeni